

АЎТАРСКАЯ КАНЦЭПЦЫЯ ЧАЛАВЕКА І СВЕТУ Ў “МАЛОЙ ПРОЗЕ” М. БАГДАНОВІЧА

*В.Ф. Падстаўленка
Віцебск, ВДУ імя П.М. Машэрава*

У “малой прозе” Максіма Багдановіча мастацкая канцэпцыя асобы і свету базуецца на сутнасным канфлікце добра і зла, маральнасці і амаральнасці, натуральнасці і штучнасці, мар і рэалій, свабоды духу і сацыяльных абмежаванасцей. Гэтыя палярныя з’явы ўспрымаюцца ў яго творах як антынамічныя складнікі Быцця.

Мэта артыкула: на прыкладзе апавядання “Несчастный случай” М. Багдановіча раскрыць ідэйную сутнасць і мастацкую спецыфіку аўтарскай канцэпцыі чалавека і свету.

Матэрыял і метады. Аб’ектам даследавання ў артыкуле з’яўляецца апавяданне “Несчастный случай” названага беларускага пісьменніка. Асноўнымі для навуковага аналізу абраны прыёмы канкрэтна-гістарычнага, структурна-тыпалагічнага і дэстрыптыўнага метадаў.

Вынікі і іх абмеркаванне. Твор “Несчастный случай” датуецца 1913 годам і з’яўляецца адным з першых праявітых прыкладаў, дзе канцэптuallyна прэзентуецца погляд Багдановіча на сусветны соцыум і ролю кожнага ў ім. Сучасная пісьменніку рэчаіснасць, дынамічная, хутказменная, з ілюзіямі неабмежаваных адкрыццяў, была трапна і сімвалічна змадэлявана ў творы ў вобразе чыгункі.

Ужо першапачаткова аўтарам паспяхова драматызуюцца цэнтральныя падзеі ў “жалезным свеце”, у многім дзякуючы і акцэнтаванай прэзентацыі вобраза цягніка як злой, д’ябальскай сілы: “И вдруг страшный, оглушительный рёв локомотива <...> покрывает собой всё. <...> “Ну, и чорт, право...” “Орёт дьявол, словно взбесился...” “Дьявол, право ну...” [1, 8]. Пасля ўскоснай характарыстыкі адзначанага вобраза ідзе яго адпаведнае апісанне: “А “дьявол”, страшный, мощный и тяжёлый, тяжело пыхтя и отдуваясь, гневно выбрасывает целый сноп искр с зловеще багровым дымом” [1, 8].

Вялікі свет з яго коснымі стэрэатыпамі стасункаў не пакідае “маленькаму чалавеку” шансаў. Таму менавіта з цягніком і незаконным падарожжам у ім звязвае свае спадзяванні пратаганіст – беспрацоўны Савелій Ваўчкоў. У наступным эпізодзе знясілены ад доўгіх блуканняў герой кідаецца да лакаматыва. Рэалістычна спрошчаны эпізод набывае ў Багдановіча філасофскі сэнс і іншасказальнасць. Пры апісанні адчайнага бегу персанажа аўтарская ўвага канцэнтруецца на адной мастацкай дэталі: “Болтающаяся сзади, грязная, низко подвязанная его сумка, раскачиваясь из стороны в сторону от бега, ударяясь об его ноги, сбоку и сзади залетает вперёд и, путаясь в ногах, мешает Савелию бежать... А поезд удаляется” [1, 9].

Вобраз торбы як традыцыйны арыбут бадзягі, жабрака сэнсава трансфармуецца ў сацыяльны сімвал, рэчыўнае ўвасабленне грамадскай сувязі персанажа з колам “ніжэйшых”. Герой робіць спробу разарваць фаталістычнае кола, таму невыпадкова Ваўчкову замінае ў гэтым менавіта торба: “Савелий <...> хватается дрожащей рукой за железную скобку третьего от края вагона <...> Упрямый мешок не прошёл в узкую дверь площадки – зацепился за скобку, и, дёрнувшись обратно, Савелий с безумно вытаращенными глазами ползёт со ступенек” [1, 9].

Урэшце задуманае героем здзяйсняецца, і сваё знаходжанне ў цягніку ён успрымае як перамогу над лёсам. У выніку Ваўчкоў перажывае сапраўдную эйфарыю, якая можа прывесці нават да вар’яцтва: [Савелий. – В.П.], “почувствовал себя уже в полной безопасности, начинает радостно, дико и странно хихикать” [1, 10]. Герой адчувае, што ён (няхай на імгненне) авалодаў рэчаіснасцю, пазбавіўся свайго нябачнага “ярлыка” лішняга чалавека і можа карэляваць з жорскімі быццёвымі імператывамі ці нават кіраваць імі. У дадзеным эпізодзе псіхалагічны стан пратаганіста абсалютна арганічны самой шалёнай гульні: “А поезд шумно и весело, как бы в дикой, бешеной пляске, грохоча и ляская, несётся вперёд. <...> Глядишь – и кажется, конца не будет узорной ленте живого, пляшущего перед глазами калейдоскопа. Не будет конца дикой, безумной погони за кем-то этого страшного железного чудовища” [1, 10]. Як і ў жыцці ў цэлым, у цягніку Савелій адчувае сваю безабароннасць, таму герой спрабуе схвацца ад усіх на даху вагона.

З апісаннямі дзікай сусветнай пагоні і радаснага вар’яцтва Савелія кантрастуюць мастацкія ўрыўкі, дзе згадваюцца мары персанажа: “Мечты Савелия несложны, далеко в них Савелий не заходит и многого никогда не желает. <...> Вот он едет ... и благополучно добирается до какого-либо, по его профессии, завода... <...> Приезжает жена... И ровная, однообразная, мирная жизнь его

течёт по-прежнему: ровно, однообразно, и хотя вяло и скучно, но тихо и безмятежно” [1, 12]. Приведены інтраспектыўны ўрываак сведчыць не пра агульную абмежаванасць персанажа, а перадусім пра яго грамадскую статуснасць ахвяры, пазбаўленай элементарнага: надзейнага жытла, працы, магчымасці быць разам са сваёй сям’ёй, стабільнасці і ўпэўненасці ў будучыні. Пагоня за ўяўным шчасцем стала вынікам не летуценнасці Савелія, а вымушанай спробай слабой самаабароны. Мары героя арыгінальна ўваходзяць у сюжэтны ланцуг, праз які раскрываецца пісьменная інтэнцыя, папярэджанне, што абстрагаванне ад рэальнасці можа быць толькі на кароткае імгненне, а пасля абавязкова прагучыць “рехущий ухо рёв локомотива”.

Жадаючы выразна абмаляваць сутнасць уласнага светабачання, Багдановіч падбіраў апісанні (псіхалагічныя і пейзажныя) і мастацкія дэталі канстантна антынамічнага кшталту: прыгажосць / пачварнасць, рух / застыласць, змярцвеласць, трывога і жах / спакой і ўпэўненасць, вечнае / часовае, свабода / абмежаванасць і інш.

Беларускі класік ідэйна сцвярджаў, што пошук супольнай справядлівасці - гэта не толькі “крыж” маральна сталай і свядомай часткі “зняважаных і пакрыўджаных”, але і перманентны клопат асобных сацыяльна паспяховых асоб. Існуючая ў грамадстве незадаволенасць можа быць вынікова трансфармавана пры ўмове індывідуальнай маральнай прагрэсіўнасці і адекватнай светапогляднай карэкцыі людзей. Пакуль рэчаіснасць жахлівая, трагічны фінал для герояў кшталту Савелія прадвызначаны. Таму “поезд летит... Летит бешеный, страшный, дикий и, как бы чувствуя свою мощь и превосходство над слабым загнанным человеком, трепещущим на крыше вагона, безумно и дико хохочет” [1, 17].

Заключэнне. Праўдзівыя карціны рэчаіснасці шляхам глыбокіх аўтарскіх псіхалагічных назіранняў і філасофскіх высноў становяцца дэтэрмінантамі арыгінальнага мастацкага свету з рэалістычнымі і рамантычнымі вектарамі.

Спіс літаратуры

1. Багдановіч, М. Поўны збор твораў: у 3 т. Т. 2. Маст. проза, пераклады, літаратурныя артыкулы, рэцэнзіі і нататкі, чарнавыя накіды. – 2-е выд. – Мінск : Беларуская навука, 2001. – 600 с.

НАРОДНЫЕ БАЛЛАДЫ О ВОДЯНЫХ В ШВЕЦИИ, ШОТЛАНДИИ И БЕЛАРУСИ

*Е.А. Патакуль
Полоцк, ПГУ*

Актуальность работы заключается важности межкультурных исследований в современных условиях глобализации и включении белорусской литературы в европейский контекст.

Целью исследования является детальный сопоставительный анализ сюжетов народных баллад мифологического характера о водяных в шведской, шотландской и белорусской традициях для выявления в них сходств и различий.

Материал и методы. Объектом исследования – мифологические сюжеты баллад о водяных. Для анализа были взяты оригинальные тексты на шведском [1], [2], английском [3], [4] и белорусском языках [5]. Основные методы исследования: историко-культурный и компаративный.

Результаты и их обсуждение. Водяной и русалка являются типичными шведскими фольклорными существами. В своей области они имеют абсолютную власть, таким образом, они в определенной степени сами эти стихии [6, 14]. С водяными мы встречаемся в 4 шведских народных балладах. В балладе “Agneta och havsmannen” (“Агнета и водяной”) говорится о том, как Агнету соблазняет водяной и утаскивает её в морскую глубину [1, 207]. Там несчастная девушка проводит долгих восемь лет и рождает семь сыновей. Но однажды она слышит звон колокола и простит у водяного сходить на службу, после которой она вернётся к маленьким детям. В церкви “... Döpte de henne...” (“... её крестят...”). Затем водяной приходит в церковь, но он не может забрать её обратно, так как девушка имеет небесное заступничество. В некоторых вариантах Агнета получает волшебную арфу в дар от водяного.

Трагична судьба девушки в “Näcken bortför jungfrun” (“Водяной крадёт девушку”) [1, 229]. Водяной приходит в церковь, чтобы соблазнить молодую девушку. Он говорит, что является сыном конунга Англии, и девушка соглашается с ним уехать. В ряде случаев священник понимает, что богатый господин – совсем не тот, кем он кажется, и он пытается